

Bruk av utmarksbeite i ammekuproduksjon slår positivt ut i kalkylene grunnet økt tilskudd og redusert kostnad på fôr som skal dyrkes og høstes. Foto: E. Fløistad.

Driftsopplegg og lønnsomhet i spesialisert kjøttproduksjon med bevaringsverdige storferaser

Aktiv drift er avgjørende for å opprettholde og videreføre kunnskapen om hold av de bevaringsverdige storferasene. Lønnsomhet i produksjonen er en viktig forutsetning for at bøndene skal benytte de bevaringsverdige rasene.

Landbruksøkonomer i NIBIO har undersøkt hvordan ulike tilpasninger i driftsopplegg slår ut på lønnsomheten i spesialisert kjøttproduksjon med bevaringsverdige storferaser. Målet var å identifisere de viktigste faktorene knyttet til valg av rase og undersøke hvordan ulike tilpasninger i driftsopplegg påvirker økonomien.

KJENNETEGN FOR BESETNINGER MED BEVARINGSVERDIG STORFE

De bevaringsverdige storferasene har lavere produksjon enn ikke-bevaringsverdige raser. De bevaringsverdige storferasene er overrepresentert på garder med små og mellomstore besetninger, setring, utmarksbeite, økologisk drift og blant de som driver

Det er i små og mellomstore besetninger vi finner de fleste bevaringsverdige storferasene. Derfor er besetningene og produksjonsomfanget i kalkylene mindre enn landsgjennomsnittet. Foto: A. Holene.

med lokal foredling av melk. Antall avlskyr av de bevaringsverdige storferasene har imidlertid mer enn doblet seg de siste 10 årene, og denne økningen har skjedd i ammekuproduksjon. I 2022 stod 75 % av alle avlskyr av de bevaringsverdige storferasene registrert som ammekyr.

LØNNSOMHETSKALKYLER

For denne POP-en er det utarbeidet lønnsomhets-kalkyler for seks utvalgte driftsopplegg med spesialisert storfekjøttproduksjon (Tabell 1). Kalkylene er konstruert for å vise forskjeller mellom rase- og driftsopplegg. Tallene som er brukt til å konstruere eksem-

pelbrukene er hentet fra driftsgranskingene, slaktestatistikk, tidligere rapporter, og er kalibrert med oppgaver fra informanter i dette prosjektet. Kalkylene er knyttet til et eksempelbruk i Oppdal, Trøndelag.

For spesialisert kjøttproduksjon er det laget to sammenligningskalkyler med angus (med og uten utmarksbeite) for å vise forskjeller i valg av rase. I NIBIO-rapporten «Driftsopplegg og lønnsomhet i melk- og kjøttproduksjon på bevaringsverdige storferaser» (NIBIO-rapport 153-8-2022) er det også satt opp en kalkyle for kjøttproduksjon på tiroler og vestlandsk fjordfe.

FORUTSETNINGER FOR SPESIALISERT KJØTTPRODUKSJON

Besetningene i kalkylene er antatt å være små, og produksjonsbegrensningene i kalkylen gir plass til flere dyr i kalkylene med bevaringsverdige storferaser enn kalkylene med angus. Dette slår ut på produksjonsinntektene, og viser at driften med bevaringsverdige dyr er relativt mer lønnsom enn den ville være i drift med større produksjonsomfang. Tabell 2 viser forutsetninger for kalkylene i spesialisert kjøttproduksjon.

Tabell 1. Utvalg raser og driftsopplegg til konstruksjon av kalkyler. (STN er Sidet trønderfe og nordlandsfe)

Spesialisert kjøttproduksjon
Angus
STN
STN med egenforedling og salg av kjøtt
Angus med utmarksbeite
STN med utmarksbeite
STN med utmarksbeite, egenforedling og salg av kjøtt

Dekningsbidraget for besetningen samlet i kalkylene med STN, viser at det er lønnsomt å enten ha dyra på utmark eller selge egenforedlet kjøtt. Klarer man å kombinere begge disse faktorene øker lønnsomheten betraktelig. Foto: A. Holene.

Tabell 2. Forutsetninger kalkyler for spesialisert kjøttproduksjon.

	Angus	STN	STN egenforedling	Angus utmark	STN utmark	STN utmark og egenforedling
Antall årskyr	30	33	33	39	43	43
Antall ungdyr	10	11	11	13	15	15
Arealkrav per årsku	4,05	3,68	3,68	3,09	2,79	2,79
Bruk av utmark	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Ja
Egenforedling	Nei	Nei	Ja	Nei	Nei	Ja
Kraftfôrprosent	11 %	8 %	8 %	7 %	5 %	5 %

Tilgjengelig grovfôrareal på innmark er satt som begrensende faktor for antall årskyr. Antall dekar tilgjengelig (120 dekar) er delt på arealkravet per årsku, der kravet per årsku inkluderer fôrkravet for slakt levert per årsku. Det antas at med utegang/leskur og utefôring kan det varieres noe mer med antallet dyr her.

DEKNINGSBIDRAG FOR KYR I SPESIALISERT KJØTTPRODUKSJON

Det er utarbeidet dekningsbidragskalkyler pr individ, som deretter brukes i en analysemodell for hele besetningen. Dekningsbidrag er definert som produksjonsinntekter (inkludert tilskudd) minus de variable

kostnadene. I NIBIO-rapport 153/2022 er det også fratrukket faste kostnader for å beregne resultat før avskrivinger. Dette er utelatt her, fordi de faste kostnadene er mindre knyttet til valg av rase og mer til gårdsspesifikke forutsetninger og produsentens valg.

Når flere av fôrenhetene hentes i utmarka, blir det plass til flere dyr innenfor produksjonsavgrensingen på innmarksbeite. Dette medfører at det er flere dyr å hente dekningsbidrag og tilskudd for, i tillegg til at det utløser utmarksbeitetilskudd. Driftsopplegg med bruk av utmark oppnår derfor de høyeste inntektene.

Resultatene for eksempelbruk med STN bør i store trekk kunne overføres til de andre bevaringsverdige storferasene. Foto: A. Holene.

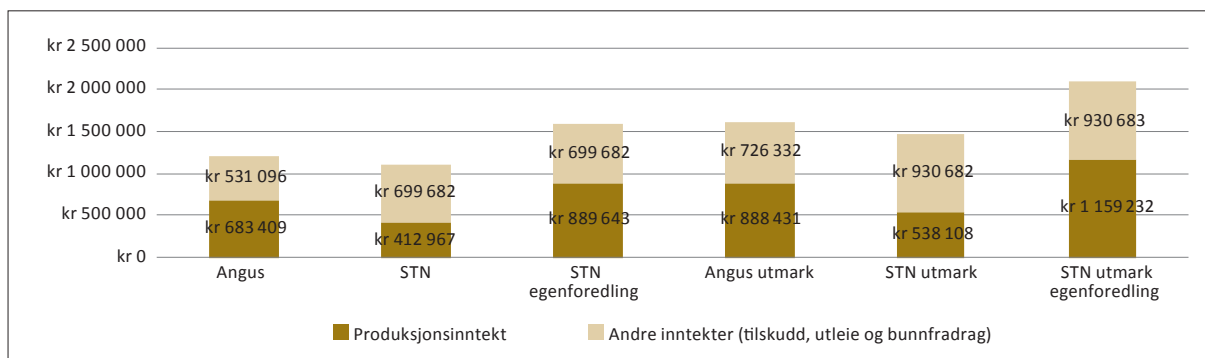
Produksjonsinntekter

I kalkylene uten egenforedling er det kalkylene med angus som gir største produksjonsinntekter, se figur 1. Angus gir flere kilo slakt per dyr, uten at dyrene er så store at f rkravet er vesentlig annerledes enn for STN. Samtidig er den oppnådde kiloprisen høyere for angus, både på grunn av bedre EUROP-klassifisering og et eget angus-tillegg for slaktene. Kalkylene for STN med egenforedling og salg av kött kommer derimot relativt bedre ut enn anguskalkylene, grunnet høyere produktpris. Kalkylen med både egenforedling og utmark

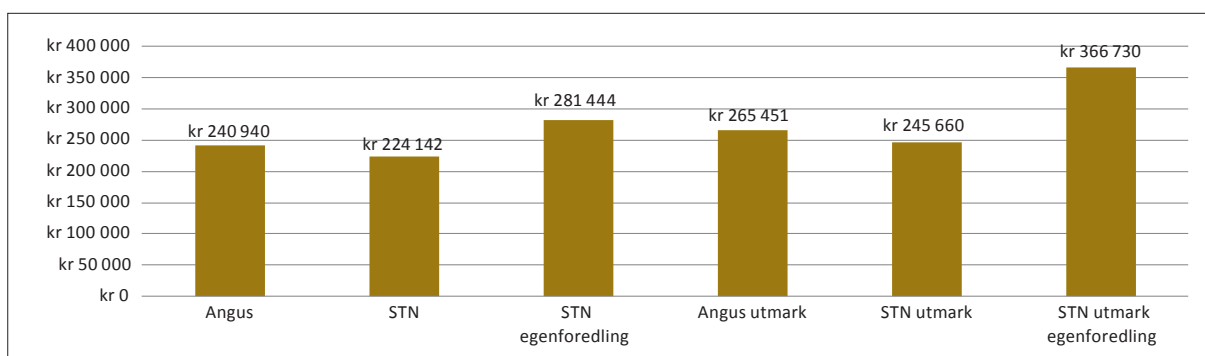
kommer klart høyest ut. Dette skyldes at begge disse faktorene trekker opp inntektene sammenlignet med produksjon uten utmark og med salg via slakteri.

Variable kostnader

De variable kostnadene vises i figur 2, og omfatter kostnader til f r, veterinærtjenester og forbruksmateriell. I kalkylene for de bevaringsverdige rasene er det regnet med et f rkrav per årsku for hold av okse. For angus er det regnet med seminkostnader.

Figur 1 Produksjonsinntekter, inkl. tilskudd, i spesialisert storfekjøttproduksjon

Figur 2 Variable kostnader i spesialisert storfekjøttproduksjon

De variable kostnadene per årsku er noe høyere for angus grunnet et høyere fôrkrav per årsku. Selv om det er flere STN i kalkylebesetningene, er de totale variable kostnadene likevel lavere for STN-besetningene. Alt i alt er det imidlertid små forskjeller i variable kostnader mellom driftsoppleggene som er sammenlignet. Unntaket er kalkylen for STN med utmark og egenforedling. I denne produksjonen er det både flere dyr å regne variable kostnader for og kostnader med skjæring og pakking av kjøtt.

Dekningsbidrag

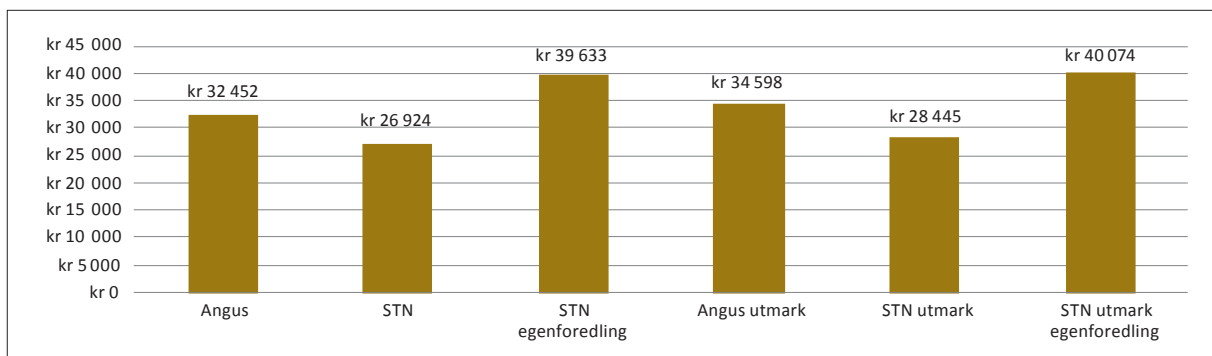
I figur 3 vises dekningsbidrag per årsku, og i figur 4 vises dekningsbidraget for besetningen samlet. Dekningsbidraget per årsku viser hvor mye hver årsku bidrar med for å dekke de faste kostnadene, rentekrav og familiens arbeidsfortjeneste. Dekningsbidraget per årsku er høyest for STN ved bruk av utmark og egenforedling. STN uten utmark, men med egenforedling, kommer også høyt ut. Uten egenforedling er dekningsbidraget per årsku høyest for angus, både med og uten utmark. Dekningsbidrag med STN på utmark og med egenforedling, slår særlig gunstig ut for besetningen samlet.

OPPSUMMERING AV RESULTAT

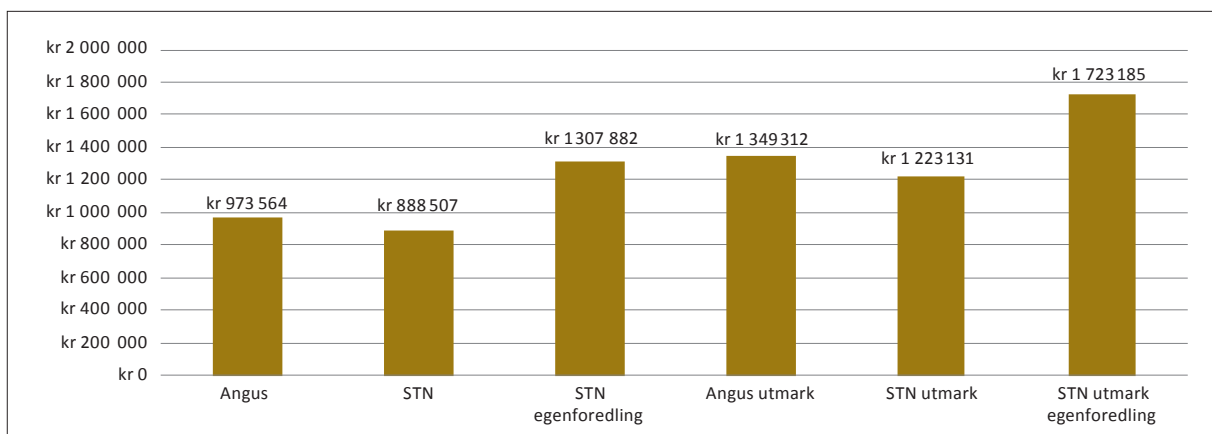
Areal er den begrensende faktoren i kalkylene for ammekuproduksjon. Bruk av utmarksbeite er derfor den faktoren som har størst effekt på produksjonsinntektene. Bruk av utmark slår positivt ut i kalkylene grunnet økt tilskudd, redusert kostnad for fôr som skal dyrkes og høstes, og flere dyr i produksjon på ressursgrunnlaget.

Bruk av utmark er gunstig uansett rase. Dersom produsenten har mulighet til egenforedling og direkte salg av kjøtt, øker dette lønnsomheten for drift med bevaringsverdig rase. I en besetning med bevaringsverdig rase der man både bruker utmark og videreforedler kjøtt, vil dekningsbidraget for hele besetningen være høyt.

Effekten av tilskuddene er sterkt styrt av besetningsstørrelsen og begrensningene i produksjonsomfang som er satt i kalkylene. Disse kunne vært justert opp, men ettersom det vurderes som mest aktuelt med bevaringsverdige raser i de mindre besetningene, er det valgt å ta utgangspunkt i et lavt produksjonsomfang. Dersom en justerer opp kalkylene med større produksjon, vil en komme opp i dyretall der husdyr-

Figur 3 Dekningsbidrag per årsku, spesialisert storfekjøttproduksjon

Figur 4 Dekningsbidrag for besetningen, spesialisert storfekjøttproduksjon

Besetninger med bevaringsverdige storferaser er overrepresentert blant besetninger som bruker utmarksbeite. Kalkylene viser at dette kan være en lønnsom tilpasning. Foto: A. Holene.

tilskuddene flater ut eller satsene per dyr er lavere, og effekten av tilskuddene som andel av produksjonsinntekter blir da lavere.

BEDRE LØNNSOMHET, MEN MYE MANUELT ARBEID

Egenforedling

For å oppnå bedre lønnsomhet med de bevaringsverdige rasene kan en holde de faste kostnadene nede eller øke dekningsbidraget ved bl.a. å ta en høyere produktpris. Det vurderes som en god mulighet for økt lønnsomhet å foredle produktene selv, men dette må vurderes opp mot ønsket arbeidsinnsats og krav til godtgjørelse for arbeid. Egenforedling krever mer arbeid fra produsenten. Det er flere som driver med egenforedling av kjøtt enn melk, trolig fordi dette er mindre arbeidskrevende, spesielt ved innkjøp av slakte- og nedskjæringstjenester. Det kreves imidlertid også kunnskap og investering i utstyr, i tillegg til arbeid med markedsføring og logistikk rundt salget.

Lave faste kostnader

De små besetningene med bevaringsverdige raser har relativt gode muligheter for å holde de faste kostnadene nede. De mindre dyrene passer bedre inn i små, eldre fjøs. Med relativt små besetninger kan en også benytte mer manuelle løsninger enn dersom en har større besetninger. Ved bruk av utmarksbeite som ikke ligger ved gården, er det også en fordel med en mindre besetning for enklere forflytning av dyrene.

Ulempen ved de lave faste kostnadene er en lavere grad av mekanisering og dertil flere manuelle prosesser som produsenten må håndtere. Dette gir et høyere arbeids- og timeforbruk.

FORFATTERE:

Hanne Margrete Johnsen og Anna Holene